

BALATONFÜREDI SZÍNHÁZI NAPOK, 1967

A füredi dombok lábánál elterülő Fenyves-parkban hat oszlop: az első dunántúli kőszínház maradványai, és a rajtuk elhelyezett emléktábla hirdeti, hogy százharminchat évvel ezelőtt, 1831. július 2-án a magyar színháztörténet jelentős eseménye zajlott itt le. Kisfaludy Sándor szervező munkájának eredményeképpen — Komlóssy Ferenc társulatának fellépésével — megnyílt Thália állandó nyugat-magyarországi szentélye. Maga az épület elpusztult azóta, de ma is álló oszlopsora eleven és kézzelfogható szimbóluma Dunántúl színházi kultúrájának, élő és serkentő hagyományainak. Három év után újra bebizonyosodott, hogy ezekre a hagyományokra lehet és kell építeni — az adottságok és lehetőségek minél eredményesebb felhasználásával.

„Nemzeti színház eredeti dráma nélkül alig képzelhető el.” — Vörösmarty e szavai nem véletlenül kerültek mottóul a Színházi Napok műsorfüzetének élére. 1967. június 8 és 25 között Balatonfüreden olyan rendezvénysorozatnak lehettünk részesei, amely a színházi gyakorlat és elmélet területén egyaránt keresztmetszetet igyekezett adni a magyar dráma és színjátszás jelenlegi helyzetéről, eredményeiről és hiányosságairól. A törekvés aktualitását fokozta a közelmúltban lebonyolított drámapályázat és a tavasszal lezajlott — szakmai körökben „Pen Club-i csata”-ként emlegetett — vita, amely drámaíróink és színházi szakembereink véleménycsere-jének, az egyes álláspontok tisztázásának jelentős állomása volt. A Színházi Napok rendező szervei — a Magyar Írók Szövetsége, a Magyar Színházművészeti Szövetség, a Veszprém megyei Tanács és a veszprémi Petőfi Színház — úgy állították össze a programot, hogy az 1966/67-es színházi évadban a fővárosban és vidéken színpadra került túlnyomórészt új magyar drámák, ezen belül pedig tekintélyes (50 százalékos) arányban a drámapályázaton szerepelt, illetve díjat nyert művek kerültek közönség elé a balatonfüredi SZOT Szanatórium Színháztermében és a veszprémi Petőfi Színház színpadán. A „Magyar dráma — magyar színház” címmel meghirdetett kétnapos szakmai vita és beszélgetés pedig koncepciójában következménye és folytatása volt a Pen Club rokontartalmú konferenciájának. A bemutatókhoz és a vitákhoz kapcsolódva a Színháztudományi Intézet és a Színháztörténeti Múzeum közös rendezésében „Mai magyar színház” címmel kiállításon mutatták be az utóbbi évek új magyar drámáiról készült dokumentációs anyagot.

Ha még emellett figyelembe vesszük a megjelent külföldi delegációk — lengyel, szovjet, bolgár, román és német —, valamint a magyar színházi szakemberek — írók, rendezők, színházigazgatók, kritikusok, dramaturgok — tekintélyes számát, aktivitását; az illetékes szervek példamutató szervező, rendező munkáját: elmondhatjuk, hogy színházi és drámakultúránk haszna és érdeke szempontjából minden feltétel és lehetőség kellően biztosítottnak látszott.

Hogyan és miben realizálódtak ezek a pozitív lehetőségek, adottságok?

*

Darvas József, az írószövetség elnöke üdvözlő és megnyitó szavaiban Füred színházi hagyományaira utalva rámutatott drámairodalmunknak — világviszonylatban is rangos líránkhoz és kevésbé jelentős, de még mindig színvonalas prózánkhoz képest — elmaradottabb voltára, kiemelve azt a határvonalat, amelyet 1956 jelent drámaírásunk szempontjából. Méltatta viszont annak a szabadabb, nyíltabb légkörnek jelentőségét, amely a drámai konfliktusok igaz és nyílt, művészi színvonalú megfogalmazásának elengedhetetlen feltétele, és ami az elmúlt tíz évben színpadi irodalmunk kétségtelen mennyiségi és minőségi fejlődéséhez, megerősödéséhez vezetett.

Megkezdődött tehát a bemutató-sorozat, amelynek többek között a fenti állítást is bizonyítania kellett volna.

Kétségtelen, ez a bizonyítás egészében nem sikerült egyértelműen, cáfolhatatlanul. Kilenc színházi estén tíz, az elmúlt évadban színre vitt mű bemutatójára került sor. Németh László 1953—54 telén az *Aruló*-val egy időben írt *Szörnyeteg*-nek kivételével a többi kilenc — köztük két egyfelvonásos — valóban drámairodalmunk legfrissebb hajtásai közé tartozik; öt alkotás a drámapályázat díjazottjainak sorából való. Természetes, hogy az így kirajzolódott kép sem színvonalbeli, sem tartalmi-formai tekintetben nem lehetett egységes. Ezen túl azonban felvetődött a kérdés: miként lehetséges, hogy egyazon pályázaton indult, és nemcsak indult, díjat is kapott H. Bartha Lajos *Kiáltás*-a, Görgey Gábor *Rokokó háború*-ja és Bágyoni Attila *Hogy látva lássanak*, illetve Schwajda György *Bohóc* című műve? Miként érhető vagy magyarázható, hogy miközben legnagyobb problémánk színházi vonatkozásban a magyar dráma tartalmi és formai színvonalának emelése, a valóban súlyos és értékes művek gyarapítása, ugyanakkor zöld utat kap a drámának álcázott kommersz áru egy országos pályázaton, annak bíráló bizottsága előtt, és színpadjainkon.

A kérdés nem maximalista igényességből fogalmazódott ilyen keményen. A Schwajda-darab hiányosságait némileg talán feledtetné az író fiatal korából fakadó színpadi rutinhiány és az az őszinteség, nyíltság, amellyel nemzedékének magát, helyét kereső, sokszor igen nehezen megoldható problémáit igyekszik feltárni. De hát e pozitívumok — kor és szándék — egyik sem esztétikai kategória, és az egyébként koncepciózus rendezés (Horváth Jenő veszprémi rendező munkája) sem tudta eltakarni vagy feledtetni a sztereotip mondatok és helyzetek sorát, az alapvető dramaturgiai hiányosságokat, logikátlan zavaros fordulatokat. A Bágyoni-mű azonban még ennyire sem védhető. Szerzője a *Botlár-ügy* után jóval gyengébb alkotással jelentkezett. A közhelyé csépeelt erkölcsi-etikai téma erőfőn, helyenként egészen lapos feldolgozásával a szolnoki színház nem sokat kezdhetett — enyhén szólva közepszerű előadásuk jórészt a mű rovására írható.

Kétségtelen, hogy az említett két mű mellett a drámapályázat rangosabb eredményeiből is ízelítőt kaphatott a néző, ami jórészt ellensúlyozta a kezdeti csalódottságot. Ugyanakkor kiélezetten vetődött fel a jó és rossz — de egyaránt elfogadott és díjazott — drámák egyazon Prokrasztész-ágyba szorítottságának problémája, amely mögött — a vita erre is rámutatott — tisztázatlan esztétikai és dramaturgiai elvek, mércék húzódnak meg.

H. Bartha Lajos *Kiáltás*-a az első biztató eredmény. A dokumentum-dráma kategóriájába sorolható (a szerző megjelölésével: tanúvallomásos és közjáték két részben), de szinte meghatározhatatlan műfajú darab. Az apagyilkos parasztfiú alakjában Bartha korunk fordított Oresztészét alkotja meg: ugyanúgy felmenti bűne alól, mint az görög ósével történt, miközben a valóság tényeire támaszkodó etikai konfliktus megoldását a könyörtelenül nyílt szociológiai oknyomozás és elemzés módszerével készíti elő, folytatja le. Szinte társadalmi méretűvé szélesíti a felelősség kérdését a Nyirség ma is fájó és létező problémáinak feltárásával.

A drámapályázat pozitívumai közé kell sorolnunk még két bemutatót: a Szegedi Nemzeti Színház előadásában Salamon Pál *Méz a kés hegyén* című kétrészes „történettudományi kísérlet”-ét és a kaposvári Csiky Gergely Színház interpretálásában látott tragikus bohózatot, Görgey Gábor *Rokokó háború*-ját. Mindkét mű kitűnő példáját adta egy élő, mai téma — történetfilozófiai és politikai-etikai probléma — korszerű dramaturgiai és mesterségbeli módszerekkel történő következetes és izgalmas, gondolkodásra készítő feldolgozásának. Mindkét esetben kitűnő együttesmunkával, a mű lényegére törő rendezői alkotó-koncepcióval (Angyal Mária, illetve Sándor János munkája) találkozhatott a veszprémi színházat zsúfolásig megtöltő közönség.

Ugyanitt került sor az elmúlt színházi évad egyik legkiemelkedőbb, új magyar darabjának, Örkény István *Tóték* című tragikomédiájának előadására. Már a vitán több utalás és Pándi Pál tömör, értékelő elemzése méltatta a mű pozitívumait, az utóbbi évek hazai drámatermésében elfoglalt kiemelkedő helyét. A Thália Színház Kazimir Károly rendezte előadása — Latinovits Zoltán és Nagy Attila kitűnő színészi teljesítményével középpontban — talán a Színházi Napok legnagyobb élményét adta; a mű és az előadás kétségkívül új színekkel és értékekkel gazdagította jelenkori színházi kultúránkat egy jellegzetesen nemzeti-történelmi probléma és emberi magatartás általános érvényűvé transzponálásával. Eszközeiben, hangulatában, szemléletmódjában talán leginkább Mrozek egyes darabjaival tart jó értelemben vett rokonságot.

A kiemelkedő érdekességű és színvonalú művek, előadások mellett megnyugtatóan rangos értékeket képviselt a bemutató-sorozat többi résztvevője. A *Szörnyeteg*, ez a jellegzetesen Németh László-i dramaturgiájú, súlyos intellektualitású

mű a Katona József Színház egyenletesen jó színvonalú előadásában; Karinthy Ferenc napjaink emberének magányérzetét és társkeresését finom eszközökkel megrajzoló, elégikus hangú játéka a *Duna-kanyar* (Madách Színház Kamaraszínháza); Thurzó Gábornak társadalmi-történelmi problematikájában *Az ördög ügyvédjé*-vel rokon, a felelősség kérdésére koncentráló *Az oroszlán torka* című egyfelvonásosa (Irodalmi Színpad) és Gyárfás Miklós érdekesen újszerű Szent Johanna-perziflázsa, a *Johanna éjszakája* (Miskolci Nemzeti Színház) tartozik ebbe a sorba.

A látott bemutatók alapján kibontakozó összkép tehát — amint már arra utalás történt — nem egyenletes, helyenként ellentmondásokkal terhes, mégis a kiemelkedő és rangos produciók értékei, színvonala alapján, ha a végső egyenleget megvonjuk, kedvező eredményre juthatunk.

PAÁL ISTVAN

MŰVEK — ÉLMÉNYEK — MESTEREK

PICASSO — A KORTÁRS SZEMÉVEL

Ez év áprilisában reprezentatív kiállítás nyílt a Műcsarnokban Picasso grafikai munkáiból. A kiállítás anyagát Daniel-Henry Kahnweiler, a neves műgyűjtő és kritikus bocsátotta a rendező szervek, a Kulturális Kapcsolatok Intézete és a Kiállítási Intézmények rendelkezésére. Az idős műpártoló, a kubisták nemzedékének harcostársa, festőgenerációk egész sorának értő mecénása és méltatója, ez alkalommal személyesen is ellátogatott Magyarországra, hogy részt vegyen a kiállítás megnyitóján és előadást tartson szűzadunk egyik legmarkánsabb művészegyniségének munkásságáról a képzőművészet iránt érdeklődő magyar közönségnek.

Közvetlenül az emlékezetes sikerű kiállítás megnyitója előtt a Magyar Televízió munkatársai is felkeresték Kahnweilert, hogy Picassóval való személyes kapcsolatának olyan mozzanatairól kérjenek adatokat tőle, amelyekről a szűkebb szakmai közönség számára tartott Fészek-klubbeli előadáson természetesen nem eshetett szó. A riport néhány rövid részlete elhangzott a Televízió „Picasso a

Picasso — a Kahnweilerrrel való találkozás idején. Picasso: Női fej